

॥ त्रिलोकीचे राजे ॥

प.पू.श्री बापुराव महाराज खातखेडकर

व

प.पू.श्री मायबाई महाराज खातखेडकर

यांचे समग्र जीवन दर्शन

भाग – १३

-: लेखक :-

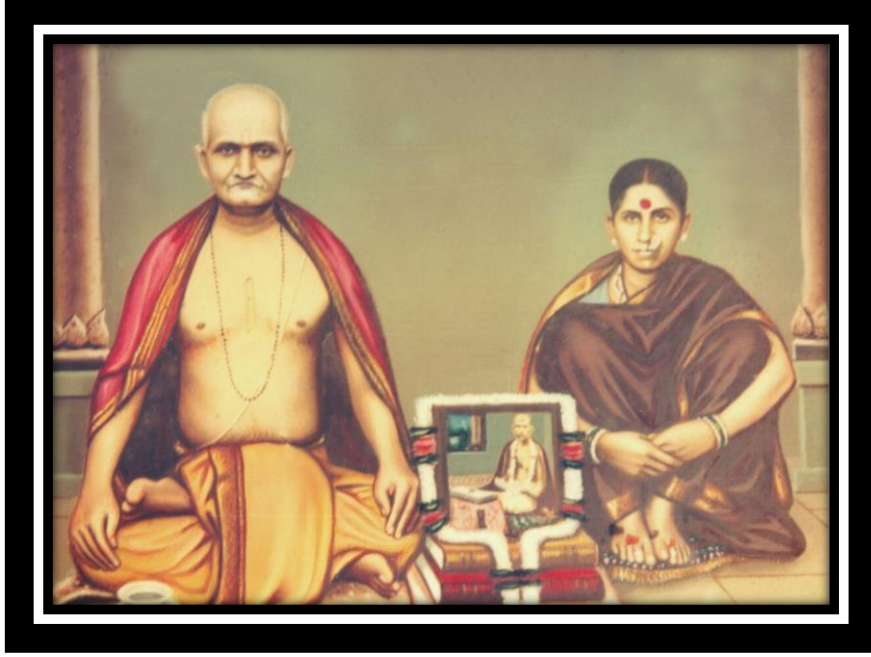
सुधीर अच्युतराव भालेकर, पुणे

-: प्रकाशक :-

मधुकर कृष्णराव खातखेडकर

एन १५, रेशिमबाग,

नागपूर

भक्तांवर कृपा आणि

मधुकर खातखेडकर व अनिल भालेकर यांची मौंज

सूरदास म्हणाले "आता पुढील कथा सांगतो ती ऐका -

१९५४ साली मदन मंगळगिरीच्या मौंजेसाठी रामभाऊ मंगळगिरी हयांच्या निमंत्रणावरून पू. बापुराव चंद्रपुरहून नागपूरला आले होते. रामभाऊ मंगळगिरी हे चिटणीस पार्क नागपूर समोर न्यू इंग्लिश शाळेत शिक्षक होते. न्यू इंग्लिश शाळेत अण्णाजी देशपांडे हे लिपिक म्हणून काम करित होते. अण्णाजी देशपांडे यांना साधु-संतांची आवड होती. रामभाऊ यांनी अण्णाजी देशपांडे यांना पू. बापुराव महाराजांच्या दर्शनासाठी आणले. पू. बापुराव महाराजांकडे नागपूरला ते दर्शनासाठी सहकुटुंब येऊ लागले. त्यांनी पू. बापुराव महाराजांचा सहकुटुंब मंत्र घेतला. ते निर्व्यसनी, मृदुभाषी व पू. महाराज आणि पू. मायबाईची सेवा करित होते. प्रत्येक उत्सवात व पू. बापुराव महाराजांकडील कार्यात आचार्याबरोबर ते पाक शाळेत सेवा करू लागले. रामभाऊ मंगळगिरीकडील मौंजेत बाबासाहेब मोहरीर, राजकारणे, थेरगांवकर, सोनक, वाईकर, खराबे, घाटे, बाबुराव बक्षी असे बरेच रामभाऊचे गुरुबंधू सहपरिवार मौंजेला हजर होते. जेवणाच्या पंगतीत पू. महाराज अण्णाजींना म्हणाले "आज किती मटण खाऊन आला." सर्व शिष्य परिवार पू. बापुरावांच्या बोलण्याने स्तंभित झाले. खर तर अण्णाजी देशपांडे कधी मटण खातील असे

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

कोणालाच माहित नव्हते व तसे अपेक्षित ही नव्हते. हा शाब्दिक बाण अण्णाजीसाठी नव्हता. अण्णाजी यांनी उत्तर दिले "नाही जी, मी नाही खाल्ले." यामुळे पंगतीत वातावरण थोडे तंग झाले. जेवणानंतर विडा खातांना त्या मंडळीतील एक शिष्य पू. महाराजांना नमस्कार करून म्हणाले "महाराज, माफ करा. येथे येण्यापूर्वी मी अभक्ष्य जेवून आलो आणि आपल्या पंगतीत बसलो. अशी चूक मी पुन्हा करणार नाही." पू. बापुराव महाराज हसले.

पू. बापुराव महाराज कोणाची भीड न ठेवता सहज कानपिचक्या देत असत. पू. बापुराव महाराज हे अंतर्ज्ञानी आहेत याची शिष्यांना प्रचीती येत असे. पू. महाराजांच्या बैठकीत ते विनोद करून किंवा एखाद्याची थट्टाकरून हसवायचे.

दिनकरराव वाईकरांची मुलगी कुंदा जोशी यांनी त्यांच्या आठवणीतील वरील गोष्ट सांगितली. त्या पू. महाराजांच्या मुलांना लहानपणी सिंधू, बल्लू, मधु असे एकेरी नावाने हाक मारायच्या व त्यांच्याबरोबर रोज खेळत होत्या. एकदा त्या, दिनकरराव वाईकर आणि पू. बापुराव महाराज बाबुराव बक्षीकडे सकाळी गेले. त्यावेळी आप्पाजी बक्षींच्या भेटीसाठी पू. बापुराव महाराज अधून मधून जात असत. वकील बाबुराव बक्षी यांना १०३ फॅ. ताप होता आणि त्यांना कोर्टात अति महत्वाचे काम होते. बाबुराव बक्षींच्या डोळ्यात पाणी आले होते. ते पू. बापुरावांना म्हणाले "महाराज, मला आज कोर्टात हजर राहणे अत्यंत आवश्यक आहे. ते टाळता येणार नाही. पण मला तापामुळे जमत नाही. काय करू काही सुचत नाही."

पू. बापुराव म्हणाले "बाबुराव, कशाला चिंता करता. घाला तुमचा काळा कोट आणि जा कोर्टात. पण कोर्टात हजेरी लावून लगेच परत या. मी वाट बघतो."

बाबुराव बक्षी कोर्टात जाऊन आले तो पर्यंत पू. बापुराव महाराज, वाईकरांसह आप्पाजी बक्षी बरोबर बसले. बाबुराव बक्षीचा ताप एकदम उतरला होता आणि त्या वेळी बाबुरावांची झोपण्याची उशी गरम झाली होती. हे त्यांच्या घरच्या लोकांनी बैठकीत येऊन सांगितले. तेथे हजर मंडळींना आश्चर्य वाटले. पू. बापुराव महाराजांचे सामर्थ्य शिष्यवर्गाला या चमत्कारामुळे कळले.

कुंदा ही दिनकरराव वाईकर बरोबर पू. बापुराव महाराज जेथे जातील तेथे बरेचदा जात असे. दिनकरराव पू. बापुराव महाराजांबरोबर महालात नागपूरला पू. गौरीशंकर महाराजांकडे गेले. कुंदाची दुसऱ्यावर्गाची गणिताची वार्षिक परीक्षा होती. दिनकररावांनी या वेळी कुंदाला बरोबर घेतले नाही. कुंदा चोरून गौरीशंकर महाराजांकडे पोहोचली व शाळेत परीक्षेला गेली नाही. दिनकरराव संतापले आणि कुंदाला रागावले. त्यांनी पू. महाराजांना कुंदा परीक्षेला गेली नाही म्हणून सांगितले. दिनकरराव संतापलेले बघून पू. बापुराव महाराज पू. गौरीशंकर महाराजांना म्हणाले "महाराज, मुलीला पास करण्याची जबाबदारी तुमची. दया तिला आशीर्वाद." पू. गौरीशंकर महाराजांनी कुंदाला पेढा दिला व म्हणाले "जगदंबा, तुझे कौन रोक सकता है." त्यावेळी विद्यार्थी नापास झाल्यास पुढील वर्गात प्रवेश देत नसत. पण कुंदाला गणितात शून्य गुण मिळून सुद्धा शाळेने कुंदाला वरच्या वर्गात प्रवेश दिला.

कुंदाला पू. बुक्केवाले महाराज पू. बापुराव महाराजांकडे येत असे आठवते. मागे पू. बुक्केवाले महाराज सिद्धीने बुक्का काढत ही गोष्ट सांगितली आहे. पू. महाराजांनी पू. गौरीशंकर महाराजांच्या

उपस्थितीत जानेफळकर वाड्यात पू. बुक्केवाले महाराजांच्या हातून बुक्का काढणे बंद केले होते. याच्या कुंदा साक्षी आहेत.

कुंदाला आठवते की त्यांची आई उषाताई दिनकरराव वाईकरांना पू. बापुराव महाराजांनी मुलगी मानले व दिनकररावांना पू. बापुराव महाराज जावईबुवा म्हणायचे. दिवाळीच्या पाडव्याला उषाताई पू. बापुराव महाराजांना ओवाळीत होत्या. पू. बापुराव महाराज ओवाळणी म्हणून दोन रुपये ताटलीत टाकीत असत. कुंदा स्वतःला पू. बापुरावांची लाडकी नात समजते. कुंदाने नमस्कार केला की ते तिला मिठी मारून म्हणायचे "ही माझी प्रोफेसरीन बाई आहे." लहानपणी कुंदाला वाटले की आपण इतके शिकणार नाही. आपला नवरा प्रोफेसर असेल. म्हणून प्रोफेसरच्या बायकोला पू. महाराज प्रोफेसरीन म्हणत असतील. यामुळे तिला भविष्याबद्दल काहीच कल्पना आली नव्हती. दिनकररावांनी कुंदाचे लग्न १८व्या वर्षी लावून दिले. कुंदा तिचा प्रपंच तीन मुले आणि शिक्षक नवरा सांभाळून दहा वर्षात दोन विषयांत एम.ए. झाली आणि कॉलेजमधे प्रोफेसर म्हणून नोकरीला लागली. पू. बापुरावांचे वचन खरे ठरले. त्यांना कुंदाचे भविष्य माहित होते. दिनकरराव पू. बापुराव महाराजांना तक्रार करीत असत "कुंदा अभ्यास करीत नाही व ती सारखी पू. महाराजांकडे किंवा महाराजांच्या शिष्याकडे जाते. तिला बुद्धि द्या."

एकेदिवशी दिनकररावांनी कुंदाला लग्ना आधी गुरुपौर्णिमेला पू. महाराजांसमोर नेले आणि तिला गुरुमंत्र देण्याची विनंती केली. पू. बापुराव महाराजांनी कुंदाला लगेच गुरुमंत्र दिला आणि अन्नपूर्णा स्तोत्र नियमित वाचायला सांगितले. त्यावेळी कुंदाने फक्त हळद कुंकू पू. बापुरावांच्या चरणावर वाहिले. नारळ, हार, गुरुदक्षिणा त्यावेळी अर्पण न करता कुंदाचा गुरुमंत्र झाला.

कुंदाचे यजमान गोंदियाला शिक्षक होते. त्यांना जेमतेम पगार होता. लग्नानंतर कुंदा नागपूरला घेऊन चला म्हणून यजमानांच्या मागे लागायची आणि रडायची. यजमान वैतागले व एकेदिवशी त्यांनी कुंदाच्या आईवडीलांना पू. बापुराव महाराजांकडे बोलाविले. त्यांच्या समोर यजमानांनी पू. बापुराव महाराजांना तक्रार केली की पगार जेमतेम असल्यामुळे दर आठवड्याला कुंदाला भाडे खर्च करून नागपूरला पाठवू शकत नाही. कुंदाच्या आईवडीलांना त्यावेळी राग आला. पू. बापुराव महाराज कुंदाला म्हणाले "का व, काहून त्रास देते जावईबापूला. मी तर तुझ्या जवळच आहे. असा हट्ट करू नको. हा घे अंगारा. रोज लावत जा." कुंदा पू. महाराजांना हो म्हणाली. ती रोज घरी पूजेला देवघरात बसली की समोर पू. बापुराव महाराज बसलेले दिसायचे आणि तिचे डोळे आनंदाश्रुंनी भरून जायचे. तिच्या लहानपणीच्या पू. बापुराव महाराजांच्या आठवणीने उत्कट प्रेमलहरी भक्तिसागरांत उचंबळून येत होत्या. कुंदा स्वतःला भाग्यवान समजते. आई-वडिलांच्या पुण्याईला श्रेय देऊन सद्गुरु पू. बापुराव व पू. मायबाईच्या आशीर्वादाने तिचा संसार उत्तम झाला. असे ती सांगते.

सूरदास म्हणाले "डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांना पू. बापुराव महाराजांनी आज्ञा केली होती की त्यांनी अंबूताई व मुलाबाळांना घेऊन प्रत्येक उत्सवाला हजर रहायचे. अण्णासाहेब भालेकरांनी पू. बापुराव महाराजांची आज्ञा मृत्युपर्यंत पाळली. ते नागपूरला आले की तात्याजी भालेकर किंवा सासुरवाडी बक्षी-पांडे यांच्याकडे उतरायचे. परंतु पू. बापुराव महाराजांच्या आज्ञेनंतर ते पू. बापुराव महाराजांकडे उतरू

लागले. त्यावेळी ते बरेच वेळा पांडे-बक्षीकडे न जाता नागपूरहून परत जात असत. अंबूताई स्वतः आपल्या माहेरी व नातलगांकडे जाऊन येत होत्या. उत्सवानंतर अण्णासाहेब पू. बापुराव महाराजांची कान्हीवाड्याला जाण्याची आज्ञा मागायचे. पू. महाराज कधी लगेच उत्सवानंतर जा म्हणायचे तर कधी आठ पंधरा दिवस स्वतःजवळ ठेवून घ्यायचे. अण्णासाहेब त्याप्रमाणे स्वतःची रजा वाढवून घ्यायचे. त्यांची सुटी बरेच वेळा बिन पगारी व्हायची. काही शिष्य सुरवातीला म्हणायचे की डॉक्टर साहेब कसे काय पू. बापुराव महाराजांकडे मुलाबाळांसह इतके दिवस राहू शकतात? पुढे सर्वांना माहित झाले की पू. महाराज अण्णासाहेबांना थांबवून घेतात म्हणून ते महाराजांकडे थांबतात. एकदा अंबूताईचे वडील आण्याजी बक्षी यांनी पू. महाराजांकडे तक्रार केली की त्यांची मुलगी-जावई आता त्यांच्याकडे नागपूरला आल्यावर उतरत नाहीच पण बरेच वेळा घरी येत नाहीत. या वर पू. महाराज म्हणाले "अंबेला विचारा. तिने मला बाप व पू. मायबाईला आई मानले आहे. ती तिच्या आई बापा कडे उतरते. अण्णा भालेकर माझा मुलगा आहे आणि अंबू मायबाईची लेकर आहे. तेव्हा तुम्ही वाईट वाटून घेऊ नका. माझ्याकडे आल्यावर त्यांची भेट होईल."

१९५३ साली पू. महाराज व पू. मायबाई सहकुटुंब सहपरिवार कान्हीवाड्याला डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांकडे जाऊन आले. १९५४ साली डॉ. भालेकरांची बदली कान्हीवाड्याहून (सिवनी-मंडला रोडवर हे गाव आहे) बंडोल या गावी जनपद सभा दवाखान्यात झाली. बंडोल हे गाव सिवनी-जबलपुर रस्त्यावर सिवनी पासून दहा मैलाच्या अंतरावर आहे. अनिल भालेकर याला टायफाईड झाल्यामुळे बदली लांबविली. ऑक्टोबर १९५४ साली डॉ. भालेकर बंडोलला गेले. तेव्हा अनिल चौथ्यावर्गात, सुधीर दुसऱ्यावर्गात आणि दिलीप, मुकुंद अनुक्रमे पाच व एक वर्षाचे होते. अंबूताई गरोदर होत्या.

अंबूताईचे मामा गोविंदराव वैद्य हे नागपूर कार्पोरेशनमधे टॅक्स कलेक्टर होते. त्यांची आर्थिक परिस्थिती जेमतेम होती. त्यांचे अंबूताईवर खूप प्रेम होते. अंबूताई व आक्का रोडे ह्या गोविंदरावांना प्रपंचासाठी मदत करीत असत. गोविंदराव वैद्यांची तब्येत बरी नसायची. पू. बापुराव महाराजांचे गोविंदराव मामा व मंदाकिनी मामी शिष्य झाले होते. पू. बापुराव महाराजांनी अंबूताईना सांगितले की गोविंदरावांना सहकुटुंब बंडोलला नेऊन औषधपाणी, टॉनिक दे. हवा बदल होईल तर त्यांची तब्येत चांगली होईल. १९५५ साली गोविंदराव वैद्य बंडोलला आले तेव्हा मंदाकिनी मामी गरोदर होत्या आणि त्यांना मानसिक अपंग सुलभा नावाची आणि पुष्पा उर्फ बाई ह्या मुली होत्या. अंबूताईचे बंडोलला बाळंतपण होऊन मुलगी झाली आणि १५ दिवसांनी मंदाकिनी मामी बाळंत होऊन तिला मुलगी झाली. पू. बापुराव महाराजांनी दोघा बाळांसाठी नाव कळविले. मुक्ता भालेकर आणि मीरा वैद्य असे नामाभिधान बंडोलला झाले. तीन महिने बंडोलला राहिल्यामुळे खेड्यातील हवामान वैद्य कुटुंबाला मानवले. ते परत नागपूरला आले. पू. बापुराव महाराजांनी गोविंदरावांची काळजी दूर केली.

आण्याजी रोडे व आक्का रोडे त्यांची मुलगी दुर्गा हे उन्हाळ्याच्या सुटीत उदयपुरहून नागपूर, छिंदवाड्याला येत. ते पाच सहा दिवस अंबूताईकडे (आक्काच्या बहिणीकडे) येत असत. दुर्गा दहा वर्षांची झाली. उदयपुरला एवढ्या मोठ्या बंगल्यात दुर्गाबरोबर एखादा भाऊ हवा असे त्यांना वाटू लागले. त्यांनी रोडे परिवारातून मुलगा उदयपुरला येईल काय याची चाचपणी केली. शेवटी आण्याजी आणि आक्का रोडे यांनी अण्णासाहेब व अंबूताई भालेकर यांना विनंती केली की अनिल किंवा सुधीरला रहायला आणि

शिक्षणासाठी उदयपुरला पाठवावे. त्यांची विनंती अमान्य करणे अण्णासाहेब व अंबूताईंना शक्य नव्हते. त्यांनी सुधीरला उदयपुरला जाशील काय म्हणून विचारले. तो स्पष्ट वक्ता होता. त्याने आई बाबांना सोडून उदयपुरला जाणार नाही असे सांगितले. अनिल हो म्हणाला. तसे चवथी नंतर मुलांना शिक्षणासाठी सिवनीला पाठवावे लागणार होते. त्याच वर्षी इ.स. १९५५ साली अनिल बंडोल सेंटर मधून चवथी बोर्डात पहिल्या नंबरने पास झाला होताच. तो रोडेकडे पाचवी पासून रसायन शास्त्रात पी.एच.डी. होईपर्यंत उदयपुरला शिकला आणि तेथे इ.स. १९७६ पर्यंत नोकरी केली. पुढे तो उच्च संशोधनासाठी परदेशात जाऊन आला व नागपूर विद्यापीठात प्रोफेसर होता. सुधीर सुद्धा बंडोल सेंटर मध्ये पहिला नंबर आला आणि पाचवी सहावी वर्गासाठी बंडोलवरून सिवनीला रोज सकाळी बसने जाऊन संध्याकाळी बंडोलला परत यायचा. दिलीप दुसरी पर्यंत बंडोलला शिकला. नंतर पुन्हा डॉ. भालेकरांची बदली कान्हीवाड्याला १९५८ साली झाली.

वकील बाबुराव बक्षी यांना कुसुम, प्रभाकर, उषा, दुर्गा (दुगु), नारायण उर्फ राजा, मीना आणि मानसिक अपंग विद्या नावाची मुले होती. विद्या पुढे वारली. हया मुली जेव्हा पू. बापुराव महाराजांकडे यायच्या किंवा पू. बापुराव महाराज बक्षीकडे जायचे तेव्हा त्यांना पू. महाराज "ब्यूटी क्वीन - बाबुरावांच्या मुली" आल्या असे थट्टा करून म्हणायचे. सर्व मुली देखण्या होत्या. प्रभाकर ड्राईंग टीचर म्हणून काही वर्ष उदयपुरला आक्का रोडेकडे राहून अहमदाबादला नोकरीसाठी होता. नंतर आर्टिस्ट म्हणून नागपूर मेडिकल कॉलेज मध्ये नोकरी केली. प्रभु आणि त्याची पत्नी अनुराधा उत्तम भजन म्हणत होते. ते पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंना आवडत असे. कुसुम बक्षीचे लग्न १९५५ साली पाच दिवस धूमधडाक्यात झाले. राजाभाऊ देशपांडे हे पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंच्या परिचयाचे व दूरचे नातलग होते. त्यांच्याबरोबर कुसुमचा विवाह झाला. पू. बापुराव महाराज, पू. गौरीशंकर महाराज, भालेकर, रोडे, पांडे आणि पू. बापुराव महाराजांची बरीच शिष्य मंडळी लग्नासाठी उपस्थित होती. राजाभाऊ देशपांडे यांचे वडील पू. बापुराव महाराजांकडे वर्षातून एक दोन वेळा तरी भेटायला येत असत. ते रेशिमबागच्या घरी सुद्धा येत. त्यांना बालगंधर्व नाटकाचे इतके वेड होते की ते महाराजांकडील मंडळींना नाटकातील उतारे म्हणून दाखवायचे.

पू. गौरीशंकर महाराज दुर्गा बक्षीला "मां है, इसका विवाह गोपाल से होगा" असे म्हणायचे. तिचे लग्न पुढे गोपाळ गावली हयांच्याशी झाले. त्यांनी बुलढाण्याचे दत्ता भैया (महाराज) यांचे कडून गुरुमंत्र घेतला. उषा निपाणकरांकडे आणि मीना वैद्यांकडे दिली. राजा बक्षीने अच्युत महाराजांचा मंत्र घेतला.

आण्याजी बक्षी यांनी पू. निकालस महाराजांच्या पादुका पूजेत ठेवल्या होत्या. त्या पादुका आजही प्रभाकर बक्षी यांच्याकडे पूजेत असून दरवर्षी पादुकेला बदामाचे तेल लावून नवीन रेशिम वस्त्र चढवितात. ते निकालस मंदिरात उत्सवासाठी जातात. पू. बापुराव महाराजांकडील सर्व सदस्य, शिष्यवर्ग आणि स्वतः पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई उत्सवासाठी जात होते. वाराणशीवार कुटुंब पू. महाराज व पू. मायबाईंचे स्वागत करीत होते. दत्तोपंत तैलंग शास्त्री पू. महाराजांबरोबर निकालस मंदिरात असायचे. डॉ. अण्णासाहेब भालेकर व अंबूताई नागपूरला आले असले की ते मुलाबाळांसह निकालस मंदिरात पू. महाराजांबरोबर जायचे.

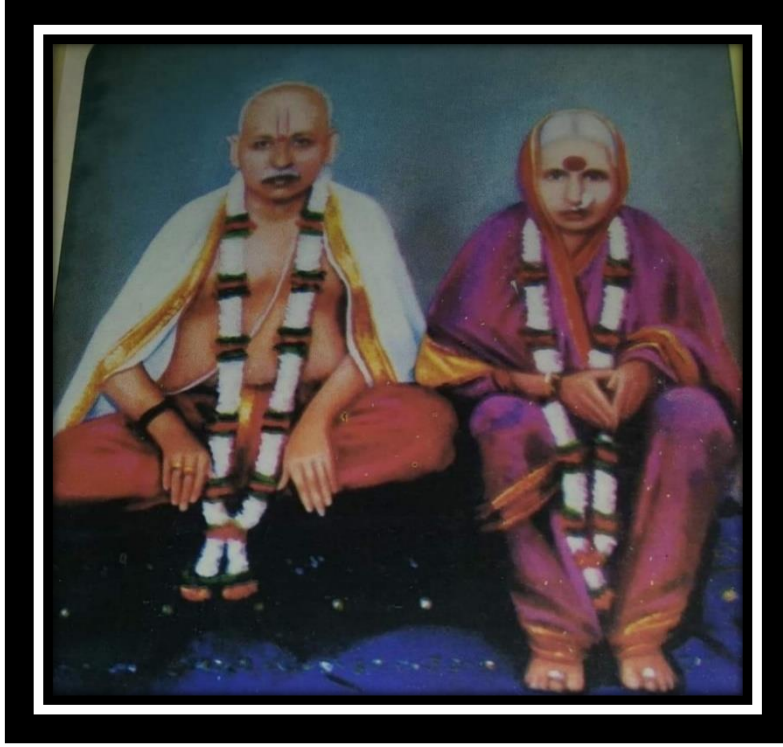
केशवराव दीवाणजी हे पाटणबोरीच्या पू. माधवराव महाराज सरमोकदम यांचे शिष्य होते. त्यांनी माधवराव महाराजांची खूप सेवा केली. त्यांची व पू. बापुराव महाराजांची ओळख पू. महाराज हिंगणघाटला होते तेव्हापासून होती. पू. बापुराव हिंगणघाटला पू. माधवराव महाराजांच्या दर्शनाला जात असत. केशवराव दीवाणजी यांना वाटत असे की त्यांनी गुरुसेवा खूप केली आहे तेव्हा ते लोकांना प्रापंचिक आणि अध्यात्मिक मार्गदर्शन करून लोककल्याण करू शकतात. ते पू. बापुराव महाराजांकडे अधून मधून येत असत. त्यांच्या बोलण्यात 'शेखी' असे. वृत्तीने अस्वस्थ असायचे.

मंदाताई खातखेडकर ह्या भैयासाहेब राजकारणे यांची कन्या हिने सांगितले की डॉक्टर भालेकर हे नागपूरला पांडेकडे पू. बापुराव महाराजांच्या भेटी आधी तब्येत खराब असल्यामुळे उतरले होते. तात्याजी भालेकरांचे वरिष्ठ भैयासाहेबांनी पू. बापुराव महाराजांकडे जाण्याआधी डॉ. भालेकरांची व्याधी (बाधा) दूर व्हावी म्हणून कृष्णराव महाराज (उल्लेख आधी आला आहे) आणि केशवराव दीवाणजी यांना पाठविले होते. डॉ. भालेकर यांनी बेभान अवस्थेत असतांना दोघांच्याही थोबकाडात मारले. त्यामुळे ते दोघेही तेथून पसार झाले आणि पुन्हा आले नाहीत. नंतरच्या काळांत दोघांच्या डॉ. भालेकरांच्या भेटी पू. बापुराव महाराजांकडे होत असे. डॉ. भालेकर म्हणत की त्यांना असे 'असामी' भेटणार आहेत की जे दृष्टिक्षेपात त्यांची व्याधी दूर करणार आहेत. ते म्हणजे पू. बापुराव महाराज होते.

पू. बापुराव महाराजांनी बैठकीत पू. माधवराव महाराजांबद्दलची आठवण सांगितली. पू. माधवराव महाराज जेव्हा नागपूरला झेंडा चौकात काळूंच्या वाड्यात येत तेव्हा आणि वणीला हमखास ते दर्शनासाठी जात असत. पू. माधवराव महाराज कर्मकाण्ड, सोवळे पाळीत. ते भक्तांकडून अन्नदान करवून घेत आणि स्वतः सोवळ्यात ब्राह्मणांच्या पंगतीत बसत. एकदा वणीला एका देवळात समारंभासाठी पू. माधवराव महाराजांचे पूजेचे देव टोपलीत झाकून, सोवळे घालून अनवाणी पायाने कुठेही न शिवता घरून न्यायचे होते. ही सेवा पू. बापुराव महाराजांकडे आली. साहजिकच बरोबर इतर भक्त पण सोवळ्यात पू. बापुराव महाराजांबरोबर होते. देव रस्त्यावरून नेतांना एका गरीब बाईचा मुलगा नाल्यात बुडतांना दिसला. क्षणाचाही विलंब न करता पू. बापुराव महाराजांनी देवाची टोपली खाली ठेवली आणि धावत जाऊन मुलाला बाहेर काढून त्याला त्याच्या आईला दिले. मुलाची आई पू. बापुरावांना म्हणली की महाराज तुमचे खूप उपकार आहेत. आपण मुलाला जीवदान दिले. पू. महाराजांनी तिला सांगितले की मुलाकडे लक्ष देत जा. पू. बापुराव महाराजांनी हात पाय धुतले आणि देव घेऊन समारंभाच्या जागी पोहोचले. लोकांनी व ब्राह्मणांनी पू. माधवराव महाराजांकडे तक्रार केली की देव विटाळले. बापुरावला सोवळे ओवळे समजत नाही. धार्मिक रुढीच्या विरुद्ध वागला वगैरे. पू. माधवराव महाराज यांनी पू. बापुराव यांना आलिंगन दिले आणि म्हणाले "खरा धर्म तर बापूला कळला. सर्वाभूती परमेश्वर त्याला दिसला. जीवात्म्यात परमात्मा आहे हे उमजले. तो खरा अध्यात्म आहे. अशा प्रसंगी देव विटाळत नाही. तो प्रसन्न होतो. सोवळे ओवळे हे मन शुद्ध करण्याचे साधन आहे. बापुरावाचे मन शुद्ध आहे." पू. माधवराव महाराजांच्या शिष्यगणांत पू. बापुरावांची ख्याती झाली. ते पू. बापुराव महाराजांची भेट घेत असत. पू. माधवराव महाराज समाधिस्थ झाल्यावर त्यांचे ज्येष्ठ चिरंजीव पू. दाजी महाराज पू. माधवराव महाराजांच्या गादीवर बसले. ते पू. बापुराव व पू. मायबाईच्या दर्शनाला येत होते. पू. माधवराव महाराजांचे लहान चिरंजीव पू. आप्पाजी महाराज शिक्षण खात्यांत विदर्भ बोर्ड नागपूर येथे नोकरीला होते. ते पण रेशिमबाग नागपूर येथे काही वर्ष राहिले तेव्हा पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई महाराज यांच्या दर्शनाला

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

येत असत. पू. माधवराव महाराजांच्या चार मुली शेवाळकर, तुळाणकर, ताम्हण आणि देशपांडे यांच्या घरात दिल्या आहेत.

पू. माधवराव महाराज सरमोकदम व पू. मायबाई, पाटणबोरी

सूरदासजी म्हणाले की पाषाणाच्या देवांची पूजा करून मुक्ति मिळते हा समज मूर्खपणाचा आहे. पाषाण दुभंगू शकतो. सद्गुरु खेचराने त्यांच्या हृदयांत जो देव नाममंत्र देऊन स्थानी स्थापिला आणि अंतरंग बदलवून भक्ति शिकविली तो देव अभंग असून मुक्ति देतो. ही सद्गुरुकृपा आहे. असे नामदेव महाराज म्हणतात-

"पाषाणाच्या देवाची करीती जे भक्ती, सर्वस्वा मुक्ती मूढपणे ।

दगडाचे देव इच्छा पुरवित, तरी का भंगा आघाताने ।

अहो तो देव नामया हृदयी दाविला, खेचराने केला उपवास हा ॥"

पू. बापुराव महाराजांमधे खऱ्या अध्यात्मिक गुणांचा साठा जन्मजात होता. पू. बाबासाहेब महाराज यांनी तशी प्रशस्ती सोनेगावखड्याला गुरुमंत्र देतांनाच पू. बापुरावांना दिली. सबनीस मंडळींना पू. बापुराव यांच्या देववेडेपणा व अभ्यासांत लक्ष नसल्याची तक्रार पू. बाबासाहेबांना केली. बापुराव वेड्या सारखा वागतो असे सांगितले. तेव्हा पू. बाबासाहेब महाराजांनी गुरुमंत्र देऊन सांगितले की बापू वेडा नाही. त्याने तर गुरुला 'जे त्याच्याजवळ नाही ते द्या' असे मागितले. मंत्र घेतांनाच पू. बापुराव महाराजांवर पू.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

बाबासाहेबांनी पूर्ण कृपा केली. पू. बापुरावांना ब्रह्मनिष्ठेत कर्मनिष्ठेची तात्विक जोड मिळून लोककल्याण करण्यासाठी बळकटी प्राप्त झाली.

सूरदासजी म्हणाले आता पुढे पू. मायबाईचे भाऊ बाबासाहेब राजकारणे यांना पू. बापुराव महाराजांचे अनुभव आले ते सांगतो.

बाबासाहेबांसाठी स्मर्तृगामी होऊन पू. बापुराव पांडुर्याच्या शेतीवर प्रगट झाले आणि गणू गड्याला तांत्रिक विद्येपासून परावृत्त केले हे सांगितले. तसेच बाबासाहेब राजकारणे यांना सर्वप्रथम गुरुमंत्रोपदेश दिला.

बाबासाहेबांच्या पत्नी सुशीलाबाईंचे बाळंतपण व्हायचे पण मूल वाचत नव्हते किंवा 'अबार्शन' होत होते. मूल नाही याची खंत त्या दोघांना होती. पू. मायबाईंना पण या गोष्टीचे वाईट वाटायचे. पू. मायबाई यांनी बाबा व सुशीला समोर पू. बापुराव महाराजांना विनंती केली की बाबाला मूल द्या. पू. मायबाई म्हणाल्या "तुम्ही जर बाबाला मूल देणार नसाल तर मी त्याला मूल देते." जगदंबास्वरूपात त्या दिवशी बाबा व सुशीलाला पू. मायबाई वाटल्या. त्यांना कळले की त्यांची बहिण जगदंबा आहे व तिच्यात देवत्वाचा असामान्य अधिकार आहे.

पू. बापुराव महाराज हसून म्हणाले "तू कायले चिंता करते. त्याला मुलगा होईल. आमचे लक्ष त्याच्याकडे राहिल."

बाबासाहेब राजकारणे यांना रमेश नावाचा मुलगा झाला आणि तो नामवंत वकील झाला. लहानपणी त्याची तब्येत तोळा-मासा-रती असायची. त्या संकटातूनही रमेशकडे लक्ष देऊन पू. महाराजांनी वाचविले. वकील रमेश राजकारणे व त्यांचे कुटुंबीय यांची श्रद्धा पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंवर आहे. त्यांचा प्रपंच आणि परमार्थ पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई सांभाळतात आणि संकटाच्या वेळी तेच त्यांना संकटमुक्त करतात. असा त्यांचा विश्वास आहे.

१९५६ साली महाकौशल म्हणजे सी.पी.एण्ड बेरार याचे विभाजन झाले. नागपूर राजधानीचे रुपांतर महाराष्ट्राची उपराजधानीत झाले. नागपूर महाराष्ट्रात समाविष्ट झाले. उर्वरित भाग मध्यप्रदेश मध्ये समाविष्ट होऊन जबलपुर उपराजधानी मध्यप्रदेशची झाली. यामुळे नागपूर हायकोर्टाच्या काही कर्मचाऱ्यांची जबलपुरला बदली केली. त्यांत बाबासाहेब राजकारणे यांचे नाव होते.

ज्यावेळी बदलीचे वारे सुरु झाले. बाबासाहेबांनी ही गोष्ट पू. बापुराव महाराजांना सांगितली. पू. बापुराव महाराज म्हणाले "बाबा, तुझी बदली जबलपुरला होणार नाही. तू जबलपुरला जाणार नाही." बाबासाहेब खुशीत होते. पण बाबासाहेबांच्या बदलीचा आदेश पोहोचल्यावर आनंद संपला आणि ते चिंताग्रस्त होऊन पुन्हा पू. महाराजांकडे आले. पू. बापुराव महाराज बाबासाहेब राजकारणे यांना म्हणाले "पू. बाबासाहेब महाराज खोटे बोलणार नाहीत. पू. बाबासाहेबांनी सांगितले आहे की तुझी बदली होणार

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

नाही. म्हणून तू नागपूरला राहशील. तू तुझ्या साहेबांना भेटून ये." असे म्हणून पू. बापुराव महाराज रडले आणि घरातील सर्वांना हनुमान चालीसाचे पाठ करायला सांगितले.

त्यावेळी हायकोर्ट नागपूरचे जज चिपळूणकर होते. त्यांचे बाबासाहेबांबद्दल मत चांगले होते. बाबासाहेब राजकारणे दुसऱ्या दिवशी सकाळी चिपळूणकर साहेबांच्या घरी गेले. सौ. चिपळूणकर व जजसाहेब प्रभात फेरी करून आले तेव्हा बाबासाहेबांची भेट झाली. जजसाहेबांनी बाबासाहेबांना येण्याचे कारण विचारले.

बाबासाहेब म्हणाले "साहेब माझी शेती नागपूरहून जवळ आहे. जबलपुरला बदली झाली आहे. तेथून शेतीवाडी बघणे शक्य नाही. माझे सख्खे नातेवाईक नागपूर आणि जवळपास आहेत. मी जबलपुरला गेलो तर शेती हातची जाईल आणि भविष्यात नातेवाईकांना मुकेन. वेळोवेळी नागपूरला येणे जमणार नाही. म्हणून कृपा करून माझी जबलपुरची बदली रद्द करावी. ही विनंती करायला आपणाकडे आलो आहे."

चिपळूणकर म्हणाले "तुम्ही बदलीची यादी तयार करण्याआधी माझ्याकडे आला असता तर मला तेव्हा यादी करण्याचे अधिकार होते. यादी सरकार व सुप्रीमकोर्टाकडे गेली आहे. आता बदली रद्द करण्याचे अधिकार माझ्याकडे नाही. तेव्हा मला आता काहीच ढवळाढवळ करता येणार नाही."

हे बोलणे सौ. चिपळूणकरांनी ऐकले. त्या जजसाहेबांना म्हणाल्या "तुम्ही एवढे अधिकारी जज आहांत. तुम्ही अधिकाराचा वापर गरजू लोकांसाठी कां वापरत नाही. या गरीब माणसाची शेती जाईल, नातेवाईक तुटतील. हे बघा खर तर याचा विचार यादी तयार होण्यापूर्वीच करायला हवा. आता तुम्ही काही तरी करा."

सौ. चिपळूणकरांनी बाबासाहेबांची बाजू जजसाहेबांपुढे उचलून धरल्यामुळे बाबासाहेबांना बरे वाटले. परंतु पत्नीला समजावून देणे व तिच्याशी चर्चा करणे शक्य नसल्यामुळे जजसाहेब बाबासाहेबांना म्हणाले "बघतो."

पूर्ण समाधान न मिळता बाबासाहेब घरी परतले. पू. बापुराव महाराजांना जजसाहेबांच्या भेटीचा वृत्तांत बाबासाहेब राजकारणे यांनी सांगितला.

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "पू. बाबासाहेबांवर पूर्ण विश्वास ठेव."

वरील यादीत तीन स्त्रियेच न महिलांची बदली जबलपुरला झाली होती. त्यांची सुप्रीमकोर्टाच्या एका जजच्या पत्नीशी घनिष्ठ मित्रता होती. त्या महिलांनी हायकोर्ट, सुप्रीमकोर्ट आणि सरकारला अर्ज केला की त्यांची बदली रद्द केली नाही तर त्यांच्या पतीशी ताटातूट होईल आणि भविष्यात नागपूरला बदली होणे अशक्य असल्यामुळे त्यांची बदली रद्द करावी. सुप्रीमकोर्टाच्या जजसाहेबांनी चिपळूणकर साहेबांना कळविले की अर्जदारांचे म्हणणे बरोबर आहे. तेव्हा सर्व गोष्टींचा विचार करून नवीन यादी तयार करावी. या साठी सुप्रीमकोर्टाकडून संमती आहे आणि तुमचा अधिकार वापरावा.

चिपळूणकर साहेबांनी जुनी यादी रद्द केली. दुसऱ्या दिवशी बदलीच्या कर्मचाऱ्यांना नागपूर ऑफिस सोडून जबलपुरला जाण्याचे आदेश देण्यात येणार होते. वेळेवर यादी बदलली आणि त्यांत त्या महिलांबरोबर बाबासाहेब राजकारणे यांची बदली जबलपुरला झाली नाही. ज्या कर्मचाऱ्यांचे नाव नवीन यादीत आले त्यांना आश्चर्य वाटले. बाबासाहेब राजकारणे ऐवजी त्यांचे मित्र विंझे यांना जबलपुरला जावे लागले म्हणून ते बाबासाहेबांवर नाराज झाले.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

सूरदास म्हणाले "संतांचे वचन खरे होतात. नियतीला पण संतांचे ऐकावे लागते. पू. बापुराव महाराज सर्वानाच हनुमान चालीसा वाचायला सांगत. त्यांत खालील प्रभावी वचन तुलसीदास महाराजांनी लिहीले आहे -

"सब पर राम तपस्वी राजा । तिनके काज सकल तुम साजा ॥
और मनोरथ जो कोई लावे । सोइ अमित जीवन फल पावे ॥"

तसेच त्यांनी म्हटले आहे -

"संकट कटै मिटै सब पीरा । जो सुमिरै हनुमत बलबीरा ॥"

हायकोर्टात नोकरी लागण्यापूर्वी बाबासाहेब राजकारणे जबलपुरला डिफेन्स अकौंट्स मध्ये नोकरीला होते. ऑफिसच्या जवळ त्यांनी रहायला भाड्याने घर घेतले. घर मालकाने स्वस्त भाड्याने बाबासाहेबांना घर देण्याचे कारण असे की घर मालकाला भाडेकरू मिळेल. त्या घरांत ब्रह्मराक्षस होता आणि तो भाडेकरूंना त्रास देऊन त्या घरातून हाकलून देत असे. बाबासाहेब त्या घरात बराच काळ राहिले कारण त्यांचा पू. बापुराव महाराजांवर विश्वास होता आणि पू. बापुराव महाराजांनी दिलेला अंगारा ते जवळ ठेवायचे. त्यांना ब्रह्मराक्षसाचा त्रास झाला नाही. बाबासाहेबांनी डिफेन्स अकौंट्सची नोकरी सोडली व नागपूरला आले तेव्हा त्यांचे मित्र विंझे यांनी बाबासाहेबांना विनंती केली की ज्या घरी बाबासाहेब भाड्याने राहत होते ते विंझे ना मिळवून द्या. बाबासाहेबांनी घरमालकाला विचारले. घरमालकाला आनंद झाला आणि त्याने खळखळ न करता विंझे यांना घर भाड्याने दिले. विंझे रहायला गेले त्या रात्री विंझे यांना ब्रह्मराक्षस दिसला. ब्रह्मराक्षस विंझेना म्हणाला "उद्याच्या उद्या जर हे घर सोडले नाही तर तो त्यांना त्रास देईल. राजकारणे यांच्या मागे एका मोठ्या संताची शक्ति असल्यामुळे मी त्रास देऊ शकलो नाही." घरमालकाला वाटले की राजकारणे आल्यापासून ब्रह्मराक्षसाची बाधा संपली. पण तसे झाले नाही. विंझे यांनी घाबरून दुसऱ्या दिवशी घर सोडले. विंझे बाबासाहेब राजकारणे बरोबर पू. बापुराव महाराजांकडे आले. त्यांनी पू. बापुराव महाराजांकडून अनुग्रह घेतला.

अंबूताई भालेकरचा तिसरा नंबरचा मुलगा दिलीप याचे जावळ पू. बापुराव महाराजांची मोठी कन्या सुधाच्या मांडीवर काढले.

१९५६ साली नाथबीजेला डॉ. अण्णासाहेब भालेकर व अंबूताई नागपूरला आले असतांना पू. बापुराव महाराजांनी विषय काढला. पू. बापुराव महाराज म्हणाले "मधु (खातखेडकर) पंधरा वर्षांचा आहे. अनिल (भालेकर) नऊ वर्षांचा आहे. मुहूर्त शास्त्रीबुवाकडून काढून आपल्या घरीच त्यांची मोंजी करू. तुमचे काय म्हणणे आहे?"

डॉ. भालेकर म्हणाले "महाराज, आपण आज्ञा केली त्याप्रमाणे आपण दोघांच्याही मोंजी करू. आम्ही आपल्या आज्ञेच्या बाहेर नाही."

महाराज म्हणाले "अंबे तुला तुझ्या लेकाची मोंज धूमधडाक्यात करायची असेल? तू मालगुजार आपल्याजी बक्षीची मुलगी, वकील बाबुराव बक्षीची बहिण आणि डॉक्टरची बायको आहेस. आम्ही गरीब आहोत."

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पू. महाराजांनी अंबूताईची थट्टा केली. पू. बापुराव महाराजांच्या बोलण्यात माधुर्य होते. त्याचवेळी अंबूताईच्या विचारांचा ते ठाव घेत होते. खरच अंबूला तिचे घरचे कार्य महाराजांच्या घरातील कार्याबरोबर करणे आवडेल काय?

अंबूताई म्हणाल्या "महाराज, आपण आणि पू. मायबाई आमचे मायबाप आहांत. आम्हाला असे काही म्हणून दूर करू नका. अनिलची मौंज आपण करता आहांत असे आम्ही समजतो. हे अनिलचे आणि आमचे परम भाग्य आहे."

पू. मायबाईंनी शास्त्रीबुवा तैलंग यांचेकडून मधु आणि अनिल यांच्या व्रतबंधाचा मुहूर्त मे महिन्याचा काढला. सर्व भक्त मंडळींना आणि खातखेडकर- भालेकरांच्या नातेवाईक आप्तेष्टांना मौंजेची वार्ता पसरली. पू. बापुराव महाराजांकडे कार्य होणार म्हणून सर्व प्रेमाची मंडळी सरसावली व हे कार्य उत्तम व्हावे म्हणून तत्परतेने सेवावृत्तीने पुढे आले. रोज येणारे वसंतराव घाटे, वसंत मोहरीर, मधु वाते, नारायण हिवसे, मधु मोहरीर, विनायक थेरगांवकर ही तरुण मंडळी रोज मौंजेच्या तयारीची कामे करू लागली. मोठी मंडळींनी त्यांच्यायोग्य सेवेत योगदान दिले. पिंगळेच्या अंगणांत व घरासमोरच्या फाटे शाळेत मांडव टाकण्याचे ठरले. खातखेडकरांचे पौरोहित्य झाडगावकर शास्त्रीकडून करायचे ठरले. ते मरे पर्यंत खातखेडकर आणि डॉ. भालेकर यांच्या कुटुंबाचे कुलब्राह्मण झाले.

अनिल भालेकर मागील वर्षीच आप्याजी रोडे व त्याची मावशी आक्का उर्फ द्वारका रोडेकडे राहायला गेला होता. ते उन्हाळ्याच्या सुटीत नागपूरला आले. अंबूताई व डॉ. भालेकर आधी नागपूरला येऊन पू. मायबाईंना मौंजेच्या तयारीसाठी मदत करू लागले. खातखेडकर आणि भालेकर यांच्या आप्तेष्ट नातेवाईक मंडळींना आणि पू. बापुराव महाराजांच्या भक्तमंडळींना पत्रिका, अक्षता वाटून आमंत्रण दिले. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई यांनी भालेकरांच्या वतीने सुद्धा आमंत्रण देतांना सर्वांना सांगितले की त्यांचा मुलगा मधुकर बरोबर नातू अनिलची मौंज आहे. मौंजेसाठी पाच दिवसाचे आमंत्रण आहे. सर्वांनी आनंदाने आमंत्रण स्वीकारले. काही लोकांनी मौंजे निमित्त पू. बापुराव महाराज आणि डॉ. भालेकर कुटुंबाला जेवायला बोलावून (केळवण) अहेर केला. जिथे जिथे पू. महाराज व पू. मायबाई गेले त्या लोकांना पू. महाराज व पू. मायबाईची चरण धूळ त्यांच्या घराला लागली याचा आनंद झाला.

त्याकाळी घरात लग्न किंवा मौंज असे त्या घराला चुना लावून भिंती उजळत असे. त्या भिंतीवर डेभरपोट्या ब्राह्मण, मुंज्या, जेवणारे मुंजे, ताट-पाट, चौरंग लाडू असे चित्र गेरू रंगाने काढून घराची "रौनक" बदलत असे. मांडवाला केळीचे खुंट, आंब्याच्या डहाळ्यांनी खांबाला व दरवाज्याला सजवीत असत. पू. महाराज, पू. मायबाई, डॉ. भालेकर, अंबूताई, मधु आणि अनिल यांना सनई ताशाच्या रागदारीत हळद लागली. कुळ-कुळाचार झाले. ब्राह्मण सवाष्ण जेवले. पू. बाबासाहेब महाराजांना पवमानाचा अभिषेक दत्तोपंत तैलंग शास्त्रीकडून झाला. प्रत्येक येणाऱ्यांनी खातखेडकर व भालेकर या दोघा कुटुंबाला अहेर केला. पाटाच्या भोवती बोहल्यासारखी आरास करून सगळीकडे इलेक्ट्रिक माळेची रोशनाई करून मांडव प्रकाशित करण्यात आला होता. झाडगावकर शास्त्री आणि तैलंग शास्त्री यांनी शास्त्रोक्त, वैदिक पद्धतिने पाच दिवस कार्य संपन्न केले. दिनांक २० मे १९५६ ला दोघांच्या मौंजी धूमधडाक्यात झाल्या. मधु आणि अनिलला प्रत्येक कुटुंबाकडून भिक्षावळ मिळाली. शेवटच्या दिवशी दिनांक २४ मे १९५६ ला दोघांच्याही सोडमौंजीचा विधि करण्यात आला. पिंगळेच्या घरच्या अंगणात व्रतबंध समारंभ पार पडला. जेवणावळी

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

फाटेशाळेच्या प्रांगणातील मांडवात झाल्या. पाच दिवस मिष्टान्न भोजन होते. भिकाऱ्यांसाठीपण भोजन देण्यात आले. पू. महाराज, पू. मायबाई, डॉ. भालेकर व अंबूताईनी मिष्टान्नाचा आग्रह आमंत्रितांना केला. त्याकाळचे हार्मोनियम वादक विलायची आणि वसंतराव घाटेंचे जावई श्रीधरराव कोठेकर यांचे सुरेल गायन रात्री ठेवण्यात आले. दिनकरराव व्यवहारे यांनी मौजेचे फोटो काढले. ते आजही पू. महाराजांच्या घरी हॉलमध्ये फ्रेममध्ये लावलेले आहेत.

प.पू.बापुराव महाराज प.पू.मायबाई व बटू मधुकर

डॉ.अण्णासाहेब भालेकर, अंबूताई, बटू अनिल व मांडीवर मुकुंद

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

याच कार्याच्या वेळी डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांचा मुलगा मुकुंद याचे जावळे पू. बापुराव महाराजांची मोठी कन्या सुधाच्या मांडीवर काढण्यात आले.

पू. मायबाईच्या माहेरचा गोतावळा मोठा होता. भाऊ भावजयी सहकुटुंब पाच ही दिवस कार्यासाठी हजर होते. अंबूताई पू. महाराज व पू. मायबाईंना म्हणाल्या "आण्याजी बक्षींनी जरी अनिल (नातू)ची मौंज लावून दिली असती तर ती फार तर फार मालगुजारी थाटात झाली असती. आपण हे कार्य राजेशाही थाटांत केले. पाच दिवस अन्नदान, भव्यता, साधू संतांची हजेरी, आपल्या सांगण्याप्रमाणे देवदेवतांच्या हजेरी लागून आम्हा भक्तांना मिळालेले आशीर्वाद, हे फक्त आपण कार्य करून घेतले म्हणून कार्य सफल झाले. महाराज आपण तर म्हणत होता की तुम्ही गरीब आहांत. आपली श्रीमंती आम्हा भक्तांना कळली आहे. राजे सरदारकडे श्रीमंती थाटात जसे कार्य होतात तसे आपण दोन व्रतबंधाचे कार्य घडवून घेतले. मंडल्याचे पू. सीताराम महाराज, सिंदीचे गौरीशंकर महाराज, पू. धानोरकर महाराज लोधीखेड्याचे, पू. नारायण गुरु अमरावतीचे, नागपूरची वेदशास्त्र संपन्न मंडळी कार्यास हजर होती. हे आमचे परम भाग्य आहे. बाबुराव राजकारणेची पत्नी प्रभावती ही बालमैत्रीण दंताळेंची मुलगी आहेच. भैयासाहेबांची पत्नी इंदिराबाई या काटोलच्या बाबाजी वाचासुंदरची मुलगी असल्यामुळे ती पण बालमैत्रीण आहे. मंत्रोपदेश घेतल्यापसून बाबासाहेबांच्या पत्नी सुशीलाबाई यांची चांगली मैत्री झाली आहे. भाऊसाहेबांची पत्नी चंद्रभागा ही पण लहानपणची वेटाळातील बालमैत्रीण आहे. तात्यासाहेबांची भागीरथी (त्यांना मोठ्या मामी म्हणत होते) त्यांनी पण प्रेम केले. त्या म्हणाल्या अंबूताई तुझ्याकडचे पहिले कार्य आहे. पाच दिवस झाडणी (केरसुणी), फडा हातात घ्यायचा नाही. इतर आम्ही लोक आहोत. महाराज तुमचे गोत माझे गोत झाले. तुमचे शिष्य माझे भाऊ-बहिण झालेत. सर्वांकडून आम्हाला भरभरून प्रेम मिळत आहे. आपण आमच्या भाग्यात आपला आशीर्वाद आणि सुखाच्या राशी दिल्या आहेत. अजून काय हवे मला. अशीच कृपा सदैव आमच्यावर असू द्या."

पू. महाराज म्हणाले "अंबे, तुझे भाग्य थोर आहे. माझा आणि मायबाईचा लोभ आहेच. तू बघितलेले संत मौंजीला होतेच. पू. निकालस महाराज, पू. हयग्रीव महाराज, पू. बाबाजी ग्रामस्थ, पू. कासार बाबा, पू. मोतीबाबा जामदार, पू. खटेश्वर बाबा ही संत मंडळी मौंजेला आली होती. संत मंडळी तुझ्या पाठीशी आहेत."

डॉ. भालेकर आणि अंबूताईच्या डोळ्यात कृतार्थ झाल्याचे अश्रु ओघळले. बंडोलला जाण्या अगोदर पू. महाराज अनिलला म्हणाले "हुशार आहेस. उदयपुरला आण्याजी रोडेकडे राहतोस. ते तर बाप्पा रोज अवघी गीता म्हणतात. तू रोज रामरक्षा म्हणत जा."

अनिल म्हणाला "मला भीमरूपी स्तोत्र पाठ आहे. ते म्हणू का?"

पू. महाराज म्हणाले "बर. म्हणत जा."

डॉ. अण्णासाहेब भालेकर अनिलला रागावले व म्हणाले "सद्गुरु रामरक्षा म्हणत जा सांगतात तर होय कां म्हणत नाही? येत नाही तर कधीच येणार नाही काय? चल महाराजांना नमस्कार करून सांग की रोज रामरक्षा म्हणत जाईन."

अनिलने पू. महाराजांना नमस्कार करून आश्वासन दिले की तो रोज रामरक्षा म्हणेल. पू. बापुरावांनी अनिलला मांडीवर घेतले आणि अंगारा लावून रामरक्षा म्हणवून घेतली.

अंबूताईचे वडील आप्याजी बक्षी मौंजेला येऊ शकले नाही. त्यांना रस्त्यावर एका गाईने धडक दिल्यामुळे पाय व कंबरेचे हाड मोडले. त्यांना काही दिवस नागपूरच्या मेयो हॉस्पिटलमध्ये दाखल केले. पुढे त्यांना घरी पाठविले. आजारातून ते उठू शकले नाही. पेठकर गल्लीत बक्षींच्या वाड्यात ते स्वतःच्या खोलीत पलंगावर शरपंजरी पडले होते. त्यांना हलणे शक्य नव्हते. त्यांची मुलगी आक्का रोडे उन्हाळ्यांत आली. तिने व बाबुराव बक्षीने त्यांची सेवा केली. आप्याजी बक्षी यांनी कटीवर हात असलेल्या उभ्या पांडुरंगाचे चित्र करवून घेऊन खोलीत नजरे समोर भिंतीवर लावले होते. त्या पांडुरंगाकडे बघून आप्याजी बक्षी गोविंद-गोविंद, पांडुरंग तर कधी बाबाजी महाराज दया करा (पू. निकालस महाराजांना बाबाजी महाराज म्हणत) असे मोठ्या स्वरात हाक मारीत होते. अनिल, अंबूताई आणि डॉ. अण्णासाहेब भालेकर आप्याजी बक्षींकडे आशीर्वाद घेण्यासाठी भेटून आलेत. डॉ. अण्णासाहेब भालेकर पू. बापुराव महाराजांकडून आप्याजी बक्षी यांच्या घरी जाऊन आप्याजी जवळ तासन् तास बसायचे. पू. बापुराव महाराज त्यांना पाठवायचे. पू. महाराज म्हणत की पू. निकालस महाराज सतत आप्याजी बक्षींच्या पलंगाभोवती माळ घेऊन फिरत असतात. निकालस महाराजांनी आप्याजीला पांडुरंग दर्शन घडविले. या गोष्टीचा फायदा डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांना द्यायचा होता व त्यांना अनुभूती द्यायची होती. म्हणून पू. बापुराव महाराजांनी डॉक्टरसाहेबांना आप्याजी बक्षींकडे पाठविले. नात्याने आप्याजी बक्षी डॉक्टर साहेबांचे सासरेच होते. पू. निकालस महाराजांनीच आप्याजींना नवव्या वर्षी जीवदान दिले तेव्हा पू. निकालस महाराज तीन महिने आप्याजी बक्षींकडे राहिले होते.

अनिल डॉ. रोडेंबरोबर उदयपुरला गेला. १९५६ च्या गुरुपौर्णिमेसाठी अंबूताई, डॉ. भालेकर नागपूरला महाराजांकडे आले. आप्याजी बक्षी यांची तब्येत एकदम खालवली. आप्याजींचा जग सोडण्याचा दिवस आला. आप्याजी बाबुराव बक्षींना म्हणाले "बाबू, मी आता राहत नाही. पू. बापुराव महाराज व पू. गौरीशंकर महाराजांना बोलव. मला दर्शन घ्यायचे आहे." बाबुरावांनी दोघाही संतांची आणण्याची व्यवस्था त्या दिवशीच संध्याकाळी केली. दिवसभर आप्याजी बाबुरावच्या मागे लागले होते की महाराज केव्हा येणार. संध्याकाळी बक्षींचे नातेवाईक, मित्रमंडळीने घरासमोर व घरातील चौकात गर्दी केली होती.

पू. बापुराव महाराज व पू. गौरीशंकर महाराज आप्याजींच्या पलंगाजवळ गेले. पू. गौरीशंकर महाराज म्हणाले "मुकुंद (पू. बापुराव महाराजांना उद्देशून) रामरक्षा स्तोत्र शुरु करो." पू. बापुराव व सर्व हजर मंडळींनी रामरक्षा स्तोत्र जोराने म्हणायला सुरवात केली. रामनामाची माळ झाली.

पू. बापुराव महाराज पू. गौरीशंकर महाराजांना म्हणाले "भगवती जगदंब स्तोत्र पढिये." सर्वांनी देवी स्तोत्र म्हटले. बाबुराव बक्षी यांनी आरती केली. दोन संतांच्या दर्शनासाठी आणि आप्याजींना भेटण्यासाठी लोक गर्दी करू लागले. बोबडे नावाचे पू. गौरीशंकर महाराजांचे शिष्य नुकतेच बद्दीनाथजी यात्रा करून आले होते. पू. गौरीशंकर महाराजांनी बोबडे यांना विचारले "बद्दीनाथजी के दर्शन कैसे हुए? यात्रा कैसी हुई?" बोबडे म्हणाले "महाराज बद्दीनाथजी के दर्शन सिर्फ पांच मिनिट हुए."

पू. गौरीशंकर महाराज बोबडेंना म्हणाले "बुढ़े के कमरे में जा के आ."

बोबडे आप्याजींच्या खोलीत दहा बारा मिनिटे बसून होते. पू. गौरीशंकर महाराजांनी बोबडेंना हाक मारून बोलाविले तेव्हा ते आले.

पू. गौरीशंकर महाराज यांनी बोबडेला विचारले "क्या देखा बुढ़े के पास?"

बोबडे यांनी उत्तर दिले "महाराज, वहां तो वे बद्दीनाथ भगवान ही विराजमान हैं."

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

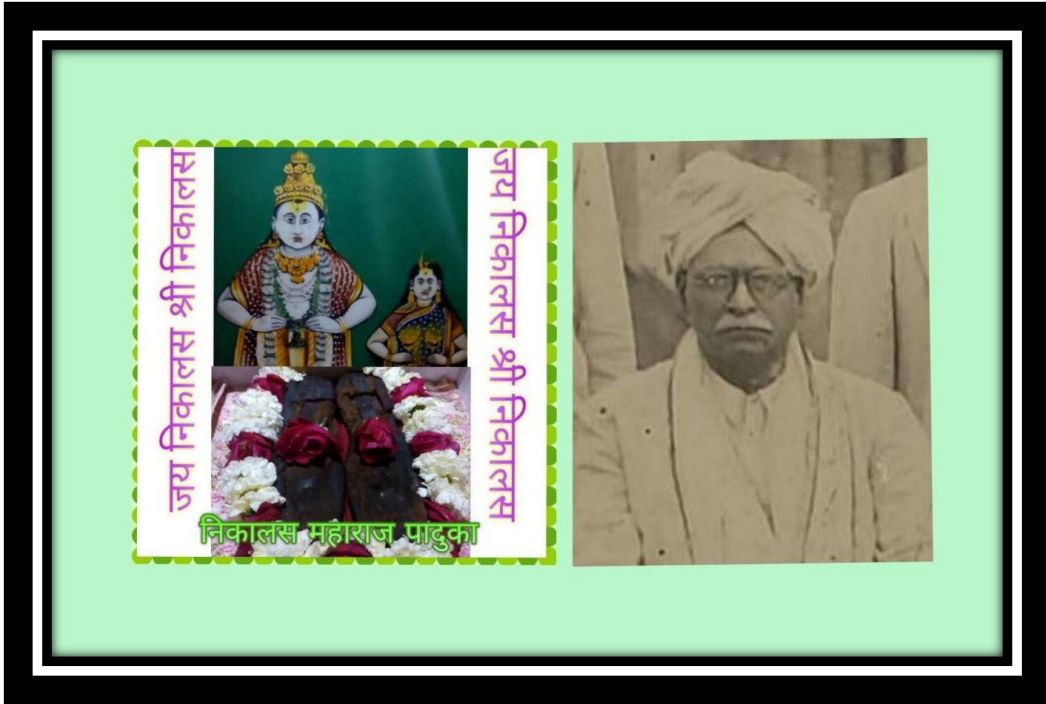
पू. गौरीशंकर महाराज म्हणाले "अरे बुद्धा गुरुभक्त है. इसलिए यहां सब भगवान हाजिर हैं."

प्रसाद वाटप झाल्यावर पू. गौरीशंकर महाराज पू. बापुराव महाराजांना उद्देशून म्हणाले "मुकुंद, अब जल्दी करो. चलो. गुरुभक्त के लिए तीन दिन से वैकुंठ के द्वार खुले हैं. उसके जाने का वक्त आ गया है."

पू. बापुराव महाराज उठून आप्णार्जींच्या खोलीत गेले. बाबुरावांनी आप्णार्जींना पाठीपासून उचलले आणि सांगितले की पू. बापुराव महाराज आले आहेत. त्यांचे दर्शन घ्या. नमस्कार करा. आप्णार्जी बक्षींनी दोन हात वर करून नमस्कार केला. त्यांना पू. बापुराव महाराजांच्या जागी पू. निकालस महाराजांचे दर्शन पू. बापुराव महाराजांनी घडवून दिले. आप्णार्जींनी हात जोडून म्हटले "बाबाजी महाराजा हो बाबाजी महाराजा."

पू. बापुराव महाराज आणि पू. गौरीशंकर महाराजांना रिक्शा पर्यंत पोहोचवायला बाबुराव बक्षी आले. रिक्शा गेल्याबरोबर आप्णार्जींचा जोरात आवाज आला.

"बाबू लवकर मला जमीनीवर उलट निजव. बनियान काढ. मला जायचे आहे." त्यांच्या तोंडी जमीनीवर खाली निजव या शब्दा ऐवजी उलट निजव हा शब्द आला. आप्णार्जींना घोंगडीवर जमीनीवर ठेवले. सहाफुटी देह सुजला असल्यामुळे बनियान ब्लेडने कापली. आप्णार्जींनी मुखाने गोविंद-गोविंदचा जप सुरू केला आणि त्यातच आप्णार्जींचे प्राणोत्क्रमण झाले. सर्व लोक शोकाकुल झाले. सकाळी अंत्ययात्रा ठरली.

पू. निकालस महाराज बक्षी कडील मूळ पादुका व पू.आप्णार्जी उर्फ हरिनाथपंत बक्षी

सकाळी पू. बापुराव महाराजांनी चहा घेतला आणि अनवाणी पायाने अंत्ययात्रेत बाबुराव बक्षी बरोबर बाजूने चालू लागले. पू. बापुराव महाराजांनी अंत्ययात्रेत बाबुराव बक्षीच्या खांद्यावर हात ठेवला होता. गंगाबाई घाटावर आप्णार्जींना मंत्राग्नि देण्यात आला.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

अंबूताईच्या मुक्ताची तब्येत बरी नसल्यामुळे दुपारी अंबूताई तात्याजी भालेकरांकडे मोहितेच्या वाड्यात गेल्या होत्या. पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई अंबूताईना भेटायला तात्याजी भालेकरांकडे आले आणि सांत्वन केले.

पू. मायबाई म्हणाल्या की पू. बापुराव नातेवाईकांकडे सुद्धा अंत्ययात्रेला जात नाहीत. पण पिंगळेच्या घराजवळून गंगाबाई घाटाकडे रस्ता जात असल्यामुळे त्यांनी पू. बापुरावांना बाबुराव बक्षी बरोबर अंत्ययात्रेत अनवाणी पायाने गेलेले बघितले. त्यांनी घरी सुद्धा सांगितले नाही की आपण्यार्जींच्या अंत्ययात्रेला जात आहेत.

यावर पू. बापुराव महाराज म्हणाले "तुझा बाप गुरुभक्त असल्यामुळे तिथे सर्व संत आणि देव हजर होते. म्हणून मी अंत्ययात्रेला गेलो होतो."

सूरदास म्हणाले "गुरुची श्रेष्ठ भक्ति करणाऱ्याची ओळख संतांना असते. अंतर्मनात भगवंत व्यापला असेल तर तिथे संत लोक स्वतः येतात. बाह्यवर्तन कर्माची प्रक्रिया असून ती प्रापंचिक कर्मण्यता असते. पारमार्थिक कर्मण्यतेत काया, वाचा, मनाने भगवंताला स्मरून शरणागती पत्करली असते. म्हणून भानुदास महाराज म्हणतात "भक्त व भागवत हे भगवंताच्या अधिष्ठानाशिवाय शब्दहीन आहेत. भगवंताचे प्रेम त्याच्या नामात आहे. ही नामाची शिजोरी जवळ असली तर पुंडलीकासारखा भक्त मौन कसा राहील? जर भगवंत नामाचा जप नसेल तर भक्तिरूप भगवंताची अर्धांगिनी रुखमाबाई सुद्धा उदास राहील. म्हणून भगवंताला ऋणी करायचे असेल तर नाम साधनेने त्याला आठवून आपल्या सोबतीला ठेवावे चालून आणावे. वाचा ऋण ही संपत्ती आहे. त्या संपत्तीचा उपयोग भगवंताच्या सोबतीसाठी खर्ची घालावा." असा बोध दिला आहे.

"भक्त भगवंत पारुषलं । निःशब्द ते ठेले तुजविण ।

रुखमाई आई ते झालीसे उदास । कैसे पुंडलिकास मौन पडले ।

भानुदास म्हणे चाले आम्हा संगे । वाचा ऋण देवे आठवावे ॥"

बुधराम सूरदासला म्हणाला "सूरदासजी, पू. निकालस महाराज आपण्यार्जी बक्षींना जीवदान देण्यासाठी सगुण सतरुपात त्यांच्या जवळ आले. निकालस महाराजांनी काटोलला स्वहस्ते भोजन तयार करून आपण्यार्जींना त्यांच्या लहानपणी जेऊ घातले. आपण्यार्जी आयुष्यभर गोविंद नामाचा आणि बाबाजी महाराजा हो असा जप करायचे. पू. गौरीशंकर महाराज आणि पू. बापुराव महाराज यांना आपण्यार्जीकडे येण्याची ओढ होती. ते पुण्यात्मा होते हे खरे आहे. शेवटच्या श्वासाबरोबर आपण्यार्जींनी गोविंद नामाचा उच्चार केला. या साठीच तर असे जगावे असे म्हणतात की शेवटच्या घटकेला भगवंताचे स्मरण राहून मुखात त्याचे नाम रहावे. अनूप जलोटा यांनी गायलेले भजन आहे -

"इतना तो करना स्वामी, जब प्राण तन से निकले ।

गोविंद नाम मुख में, जब प्राण तन से निकले ॥"

सूरदास म्हणाले "बुधराम, आपण शेकडो वर्षांपूर्वीचे संत चरित्र वाचतो. ते उच्चकोटीचे भक्त आणि लोकांसाठी आदर्श मार्गदर्शक होते म्हणून त्यांना देवरूप मानतो. आजही आपल्या भोवती श्रेष्ठ संत असतात पण त्यांच्या जवळ किती लोक पोहोचून आत्म कल्याण करून घेतात? ज्या लोकांचे मन, वृत्ती भगवंताकडे, भक्ति करण्याकडे पूर्व पुण्याईने आहे ते लोक संतांच्या जवळ स्वउद्धारासाठी पोहोचतात. शिर्डीचे साईबाबा, शेगावचे गजानन महाराज, कारंजा - गांडगापुरचे नृसिंह सरस्वती महाराज, अक्कलकोटचे स्वामी समर्थ, गोंदवलेकर महाराज यांच्या सगुणरुपाच्या काळात कमी लोक आकृष्ट होऊन भक्तिमार्गाला

लागले. जेव्हा या संतांनी देह त्याग केला त्यानंतर समाधि दर्शनासाठी रांगेत तासन् तास उभे राहून दर्शन घ्यावे लागते. हे तितकेच खरे आहे की खऱ्या साधुसंतांना ओळखणे कठीण असून भोंदू लोकांकडून फसण्याची भीती जास्त आहे, म्हणून आध्यात्मिक उन्नतीच्या मागे माणसाने लागावे आणि दासबोध, तुकाराम गाथा, ज्ञानेश्वरी सारखे उच्चज्ञान देणारे ग्रंथांच्या आधाराने संत दर्शनाचा प्रयत्न करावा. नाम जप करावा. भगवंताला साकडे घालावे की त्याचा उद्धार करणारा योग्य मार्गदर्शक गुरु मिळावा."

आण्याजी बक्षी गेल्यावर अंबूताई काही दिवस डॉ. भालेकरांबरोबर पू. बापुराव महाराजांकडे राहिल्या. त्याच काळांत त्यांची मुक्ता नावाची मुलगी आजारी होती. ती पिंगळेच्या वाड्यात पू. बापुराव महाराजांच्या घरी १० महिन्याची असतांना वारली. सर्वांना वाईट वाटले. पू. बापुराव व पू. मायबाईंनी अंबूताईचे सांत्वन केले. सूतक आटोपल्यावर जेव्हा पू. बापुराव महाराजांकडून बंडोलला जाण्यासाठी भालेकर निघाले तेव्हा अंबूताईंना मिठी मारून महाराज म्हणाले "अंबे, आता केव्हा येणार? लवकर पुन्हा ये." ते रिकशापर्यंत पोहोचविण्यासाठी आले आणि त्यांनी खालील भजन म्हटले -
"मनाला स्थिर करवाया धरी गुरुचरण हृदयी या।"

पू. मायबाईंवर स्वयंपाकाचा भार वाढू लागला म्हणून पोळ्या करण्यासाठी खराबेबाई लावल्या होत्या. त्याही धार्मिक होत्या. पिंगळे यांच्या घरासमोर रेशनचे दुकान होते. महिन्याचे रेशनकार्डवर मिळणारे धान्य, साखर तेथून आणायचे. तेथे मेंढी म्हणून व्यवस्थापक होते. ते पण पू. महाराजांच्या दर्शनाला येत. काही लोक रेशनचे धान्य साखर घेत नसत. त्या लोकांच्या कार्डवरचे धान्य-साखर पू. महाराजांना देऊन मेंढीनी सेवा केली.

अण्णासाहेब थेरगांवकरांनी पू. महाराज पिंगळेच्या घरी असतांना काठियावाडी ऊंच धिप्पाड, लाल रंगाची गाय दान दिली होती. गुराखी तिला चरायला न्यायचा आणि सकाळ संध्याकाळ दूध दोहून जायचा. त्या गुराख्याला तंत्र विद्या येत होती. काही दिवसांनी गाईच्या थनातून रक्त येऊ लागले. सर्वांना संशय गुराख्यावर होता. पू. महाराज अस्वस्थ झाले. ते कोणाला तरी शिव्या देऊ लागले. गोमातेला कोण त्रास देतो? पू. बाबासाहेब महाराज असतांना कोणी काही करू शकत नाही. असे म्हणून रोज त्रिकाळ गाईला पू. महाराज विभूती लावू लागले. मधुला गाय दोहायला सांगितली. गुराखीला पू. महाराज रागावून म्हणाले "या पुढे कोणत्याही गोमातेला त्रास दिला तर तुला कोणीही वाचवू शकणार नाही." तो गुराखी नंतर आलाच नाही. काही महिने त्या गाईला घरीच चारा पाणी देत असत. १९५६ च्या शेवटी प.पू. बापुराव महाराज जानेफळकर यांच्या वाड्यात रहायला आले.

*****